

BAKOS ESZTER

A jogi szabályozás kihívásai és alternatívái a kiskorúak audiovizuális médiaszolgáltatásokkal szembeni védelme területén¹

Bevezetés

Az audiovizuális médiaszolgáltatások változatos tartalma, globális, platformsemleges terjedése, a kiskorúak intenzív médiafogyasztása szükségessé teszik az audiovizuális médiaszektor szabályozásának oly irányú reformját, amely a lehető legteljesebb mértékben figyelembe veszi és garantálja a gyermekek egészséges fizikai, értelmi és erkölcsi fejlődését. Ennek érdekében a modern médiakörnyezetben a jogi szabályozás alternatívái egyre hangsúlyabb szerephez kell, hogy jussanak. Mindezzel egyidőben egyes területeken megszűnik az állami szabályalkotás kizárólagossága a nem kormányzati szervek, a szakmai és a civil szféra szabályozási folyamatokba történő bevonásával párhuzamosan. A szolgáltatókkal történő együttműködés (társszabályozás), illetve a szolgáltatók önálló szabályozása (önszabályozás) a média területén felmerülő, gyakran ellentétes érdekek - mint a kiskorúak védelme és a szolgáltatásnyújtás szabadsága - megfelelő egyensúlyban tartása miatt bír jelentőséggel.

Mindezeket szem előtt tartva tanulmányomban azokat az aspektusokat kívánom bemutatni, amelyek a gyermekek audiovizuális médiatartalmakkal szembeni védelme területén indokoltá teszik a médiaszektor aktív szerepvállalását társszabályozás keretében a jogi szabályozás mellett. Ezzel

¹ A Tanulmány a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0005 azonosító számú, „Kutatóegyetemi Kiválósági Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen” című projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg.

összefüggésében *kifejezetten a televíziós és lekérhető szolgáltatásokra koncentrálva* azon aktuális kérdésköröket kívánom vizsgálni, amelyeket a médiaiparnak a jogi rendelkezéseknél részletesebben kell szabályoznia a kiskorú médiafogyasztók káros tartalmakkal szembeni hatékonyabb védelme érdekében.

Az audiovizuális médiaszolgáltatás fogalma és Európai Unió szabályozása a kiskorúak védelme aspektusából

Az audiovizuális médiaszolgáltatás fogalma

Az Európai Unió tagországai számára az Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv alkotta meg az audiovizuális médiaszolgáltatás fogalmát.² A definíció azon televíziós (linear) és lekérhető (non-linear)³ tömegkommunikációs eszközöket foglalja magában, amelyeket a közvélemény széles rétegeinek szánnak, és amelyek azt egyértelműen befolyásolják. További jellemzői e szolgáltatásnak, hogy a Szerződés 56. és 57. cikkének értelmében vett olyan szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, és amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy nevelés céljából a közönséghez történő eljuttatása a 2002/21/EK irányelv 2. cikkének a) pontja értelmében vett elektronikus hírközlő hálózaton keresztül. Az ilyen audiovizuális médiaszolgáltatás vagy az Irányelv 1. cikk e) pontjában meghatározott televíziós műsorszolgáltatás, vagy a g) pontjában meghatározott lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás, és/vagy audiovizuális kereskedelmi közlemény.⁴

A Direktíva kiterjeszti e gyűjtőfogalmat minden gazdasági tevékenységi formára és közszolgálati vállalkozásra, ugyanakkor a definíció nem foglalja magában a nem gazdasági jellegű tevékenységeket, illetve azokat, amelyek nem állnak versenyben a

² AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2010/13/EU IRÁNYELVE (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) (Továbbiakban: Irányelv), (Preambulum (21), (22))

³ Irányelv, Preambulum (27): A lineáris szolgáltatás magában foglalja az analóg és a digitális televíziót, az élő streamingt, a webtelevíziót és a közel igény szerinti lekérhető videót. A nem lineáris szolgáltatás például a lekérhető videó.

⁴ Irányelv, 1. cikk a) i.

gazdasági jellegű szolgáltatásokkal⁵. Továbbá nem tartoznak e fogalomba azon szolgáltatások sem, amelyek elsődleges célja nem a műsorszolgáltatás, vagyis az online játékok, a szerencsejáték-szolgáltatások és a keresőmotorok. Végül az Irányelv kiveszi e szolgáltatások hatálya alól a hírlapok, folyóiratok elektronikus változatait is.

Tehát az audiovizuális médiaszolgáltatás magában foglalja a hagyományos televíziós műsorszolgáltatást, a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatást és az audiovizuális kereskedelmi közleményt, annak számos megjelenési formájával együtt. E széles tárgyi körre tekintettel a közösségi szakemberek által az egyes szolgáltatástípusokkal szemben a kiskorúak védelme érdekében megfogalmazott követelményeket is differenciáltan kell vizsgálni. Ugyanakkor ezen, a tagállamok által törvényben implementálandó elvárások szintjén nem állhatunk meg, mert kedvezőbb esetben léteznek a társ- és/vagy önszabályozás keretében vállalt részletesebb szabályok is, amelyek hozzájárulhatnak a hatékonyabb fogyasztóvédelemhez és garantálhatják a közérdekű célok érvényesülését⁶. Ezen irányvonal előmozdítása érdekében az Európai Unió alábbiakban bemutatásra kerülő, csupán minimális, egyben rugalmas és liberális közösségi szabályokat fogalmazott meg az audiovizuális médiaszolgáltatásokra, amelyek szigorúbb és részletesebb szabályok kialakítását engedik a tagállamoknak. A szabályok részletezése kifejezetten indokolt lehet a fogyasztók, különösen a kiskorúak védelme érdekében.⁷

A hagyományos és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatásokkal szemben támasztott követelmények

Az Irányelv a szabályozási hatálya alá vont területekre normatív és nem normatív előírásokat tartalmaz. Az előbbiek implementálása törvényben kötelező, utóbbiak ösztönző jellegűek, azok implementálása törvényben nem kötelező.⁸

⁵ Az Irányelv Preambulum (21) szerint ilyen például a magáncélú weboldal vagy a magánszemélyek által hozzáférhetővé tett vagy terjesztett tartalom azonos érdeklődésű közösségen belül.

⁶ Irányelv, Preambulum (44)

⁷ GELLÉN, 2009, 13.p.

⁸ GELLÉN, 2009, 14.p.

A hagyományos audiovizuális médiaszolgáltatás esetén az Irányelv a 27. cikkében normatív jelleggel írja elő, hogy „a tagállamok megfelelő intézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy a joghatóságuk alá tartozó műsorszolgáltatók által nyújtott televíziós adások ne tartalmazzanak olyan programokat, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, különösen pornográfiát vagy indokolatlan erőszakot tartalmazó műsorokat.” Tehát a cikk (1) bekezdése azon műsorokra vonatkozik, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fejlődését. Ezt az előírást a cikk (2)-(3) bekezdése kiterjeszti azon műsorokra is, amelyek valószínűleg károsíthatják a kiskorúak fejlődését, kivéve, ha az adásidő megválasztásával vagy más technikai intézkedéssel biztosítható, hogy az adáskörzetben a kiskorúak szokásos körülmények között ne hallják vagy ne lássák az ilyen programokat. Továbbá, abban az esetben, ha az ilyen műsorok kódolatlan formában kerülnek sugárzásra, akkor akusztikus figyelmeztetésnek kell előttük szerepelni vagy azonosításukat teljes időtartamuk alatt egy vizuális jelképnek kell biztosítani. Azaz fel kell hívni a nézők figyelmét a műsor tartalmának jellegére vagy egy piktogramot kell a műsor alatt láthatóvá tenni, amely arra utal.

A ma még alakulóban lévő, nem egyértelmű, kiforratlan sajátosságokkal aposztrofálható *lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás*⁹ a felhasználó számára rendelkezésre álló választási és befolyásolási lehetőségekben, illetve a társadalomra gyakorolt hatásában tér el a hagyományos televíziós szolgáltatástól.¹⁰ Az ezekhez való hozzáférés a felhasználók döntésén múlik, ezért az Irányelv tartózkodik a normatív jellegű szabályozástól, de a kiskorúak védelme ezen a területen is kiemelt figyelmet és prioritást élvez. A Direktíva 12. cikke a tagállamok számára kötelezővé teszi megfelelő intézkedések kialakítását, hogy „azok a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, csak oly módon legyenek elérhetőek, hogy a kiskorúak rendes körülmények között ne lássák vagy hallják az ilyen lekérhető szolgáltatásokat”. A rendelkezés értelmében a nemzeti szabályozóhatóságokra van bízva, hogy milyen eszközökkel valósítják meg e célt. Maguk döntenek el, mi számít súlyosan ártalmas kategóriának és többek között az Európai Parlament 2006-os ajánlása segítségével

⁹ Gellén, 2009, 5.p.

¹⁰ C – 89/04. sz. Mediakabel BV kontra Commissariaat voor de MEDIA ügy (EBHT 2005. I-4891. P.)

meghatározhatják, hogy például szűrőrendszerrel vagy jelölés alkalmazásával kívánják a 18 éven aluli fogyasztók védelmét biztosítani. „A lekérhető szolgáltatások esetében tehát a kiskorúakat mindenképp „távol kell tartani” a súlyosan károsító tartalmaktól. Az egyéb tartalmak szabályozására a tagállam szabad kezet kap.”¹¹

Az Irányelv implementálása: a jogi szabályozás és alternatívái

Ahogy már említésre került, az Irányelv által a kiskorúak védelme érdekében minimálisan megkövetelt normatív elvárások implementálása a tagállamok jogalkotóinak feladata, de ezek részletezése mindenképp igényli a szolgáltatók bevonását, akik az állami szereplőkkel történő együttes szabályalkotás során vagy önként vállalhatnak további kötelezettségeket.

A *lineáris szolgáltatásokkal* összefüggésben a tagállamoknak törvényben kell rögzíteniük egyrészt, hogy milyen intézkedéssel kívánják elérni, hogy a joghatóságuk alá tartozó műsorszolgáltatók televíziós adásai ne tartalmazzanak a kiskorúak egészséges fejlődését súlyosan károsító tartalmakat. Másrészt, a valószínűleg káros műsorok tekintetében szintén törvényi szinten kell deklarálniuk, hogy adásidő megválasztásával vagy más technikai intézkedéssel kívánják az ilyen tartalmakat távol tartani a kiskorúaktól, illetve azt, hogy az ilyen műsorok kódolatlan formáját akusztikus figyelmeztetés előzze meg vagy azonosításukat teljes időtartamuk alatt egy vizuális jelképpel biztosítják. A *lekérhető szolgáltatások* tekintetében a nemzeti jogalkotóknak csak a súlyosan káros tartalmak tekintetében kell törvényi szinten implementálniuk, hogy miként kívánják elérni, hogy a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan károsító tartalmak csak oly módon legyenek elérhetőek, hogy azokat a 18 éven aluli korosztály rendes körülmények között ne lássa vagy hallja.

Mindezeket példával szemlélítve tekintsük át, hogy hazánk miként tett eleget a törvényi szintű implementálási kötelezettségének.

¹¹ Gellén, 2010, 6.p.

Jelenleg a médiaszolgáltatásokat¹² részletesen a médiaalkotmány mellett (2010. évi CIV. tv.) a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény szabályozza. Ez utóbbi jogszabály a lineáris médiaszolgáltatásokkal szemben – bizonyos kivételekkel – megköveteli a klasszifikációt, amelyet a médiaszolgáltatóknak kell elvégezniük.¹³ A törvény a korábbi szabályozással ellentétben hat kategóriát határoz meg a kiskorúak eltérő fejlettségi szintjére tekintettel, bevezetve a „hat éven aluliak számára nem ajánlott” minősítést.¹⁴ Ennek célja, hogy megóvja a legkisebb gyermekeket a félelemkeltő és erőszakos médiatartalmaktól, hiszen a 12 éven aluliak fejlődés-lélektani szempontból nem alkotnak homogén korosztályt, amit a „12 éven aluliak számára nem ajánlott” kategória önmagában nem vesz figyelembe.¹⁵ „A minősítésnél irányadó részletes szempontokra, az egyes műsorszámok közzététele előtt és közben alkalmazható jelzésekre, illetve a minősítés közlésének módjára vonatkozó jogalkalmazási gyakorlatának főelvi szempontjait - amennyiben a kiskorúak védelmével kapcsolatos közérdek vagy a kiskorúak védelmének egységes érvényesülése ezt indokolja - a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanácsa ajánlásban teszi közzé.”¹⁶ A jogszabály további elvárása, hogy a műsorok csak a kategóriájuknak megfelelő időszámban kerüljenek vetítésre. Ugyanakkor a törvény olyan tartalmak közvetítését is időkeretek közé szorítja - mint például a műsorelőzetes, a sportműsorszám vagy a kereskedelmi közlemény -, amelyekkel szemben nem elvárás a klasszifikáció. A jogszabály ezen túl kötelezővé teszi a műsorszám kezdetén annak minősítésének közlését, illetve azt, hogy az egyes műsorszámok közzétételekor a minősítésének megfelelő jelzés piktogram formájában a képernyő valamelyik sarkában megjelenjen és a műsorszám teljes időtartama alatt jól látható legyen.¹⁷ Mindezen elvárások alól a törvény bizonyos esetekben felmentést ad. Azaz eltekint a IV-VI. kategóriás műsorszámok, a műsorelőzetesek, a kereskedelmi közlemények, a társadalmi célú

¹² Hazai viszonylatban nem szűkíthető le a médiaszolgáltatások fogalma azok audiovizuális típusára, mert nemzeti viszonylatban a rádiós szolgáltatások is a szabályozás tárgyai.

¹³ Mttv. 9. § (1) A lineáris médiaszolgáltatást nyújtó médiaszolgáltató - a hírműsorszám, közlemény kivételével - valamennyi, általa közzétetni kívánt műsorszámot a közzétételt megelőzően a (2)-(7) bekezdés szerinti kategóriák valamelyikébe sorolja.

¹⁴ Mttv. 9. § (2)-(7)

¹⁵ Hat éven aluliak számára nem ajánlott. http://www.mediatanacs.hu/hirek.php?hir_id=652

¹⁶ Mttv. 9. § (8)

¹⁷ Mttv. 10. § (1), (2), (4)

hirdetések, illetve a sportműsorszámok idősávok szerinti közvetítésétől, továbbá a műsorszámok kategóriájának megfelelő közzétételt, a minősítés közlését és a piktogrammal kapcsolatos kikötéseket sem kell alkalmazni, amennyiben titkosítás vagy más hatékony műszaki megoldás garantálja a 18 éven aluliak távoltartását.¹⁸

¹⁸ Mttv. 10.§ (6)

törvény a lekérhető médiaszolgáltatások klasszifikációját is előírja, de csak a lineáris médiaszolgáltatások esetén alkalmazott V. és VI. kategória alkalmazását teszi kötelezővé. Ebből következően a jogalkotó súlyosan ártalmas kategóriának tartja egyrészt azokat a tartalmakat, amelyek alkalmasak a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azáltal, hogy meghatározó elemük az erőszak, illetve a szexualitás közvetlen, naturális ábrázolása. Másrészt e körbe tartozónak véli azokat a tartalmakat is, amelyek alkalmasak a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének súlyos károsítására, különösen azáltal, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, illetve indokolatlan erőszakot tartalmaznak. Ezek, a kiskorúak távoltartása érdekében, csak abban az esetben közvetíthetők, amennyiben hatékony műszaki megoldással biztosított, hogy e korosztály számára nem válnak elérhetővé.¹⁹ A hatékony műszaki megoldások tekintetében a Médiatanács szintén ajánlást tesz közzé.²⁰

Látható tehát, hogy törvényi szinten valóban csak az Irányelv által minimálisan elvárt intézkedések kerültek rögzítésre, bár egyes esetekben, mint például az idősáv mellett az akusztikus jelzés és a piktogram főszabályként történő együttes alkalmazása, szigorúbb elvárás. A keretszabályok rögzítése által számos kérdéskör tekintetében fennmarad a lehetőség, hogy a jogalkotók és a médiaszakma együttesen vagy utóbbi önmaga fogalmazza meg a kiskorúak magasabb szintű védelmét szolgáló rendelkezéseket, kötelezettségeket, ahogy jelen tanulmányban is látható lesz a későbbiekben. De mi a szabályalkotás e megosztásának valós indoka? A következőkben erre kívánok választ adni bemutatva a jogi szabályozással kapcsolatos hátrányokat, amelyek elvezetnek a társszabályozás alkalmazásának szükségességéhez, mindazt szem előtt tartva, hogy ezek az alternatív lehetőségek nem alkalmazhatók olyan helyzetekben, mikor elvárt a szabályok azonos szintű alkalmazása minden tagállamban. Ezen túlmenően viszont a médiaszektorban elsősorban a társszabályozás lenne kívánatos, mely a szakemberek véleménye szerint kifejezetten fontos szerepet játszhat az új elektronikus média szabályozásában.²¹

¹⁹ Mttv. 11.§ (1)-(2)

²⁰ Mttv. 11.§ (3)

²¹ LIEVENS et al, 2006, 110. p., 131.p

A jogi szabályozás kihívásai, az alternatív szabályozási rendszerek

A média világában megfigyelhető az állami szabályozás felől a társ- és önszabályozás felé irányuló tendencia, amelyben a magánszereplők egyre hangsúlyosabb szerepet kapnak. Továbbá, különösen a tartalomszabályozás esetén beszélhetünk a centralizált szabályozástól a decentralizálás, a technológián alapuló korlátozás irányába történő elmozdulásról.²² Ennek oka elsősorban, hogy a médiaszolgáltatás során felmerülő, gyakran egymással versengő érdekek közötti egyensúly és a közérdekű célok hatékony biztosítása alternatív szabályozási rendszereket igényelnek a hagyományos állami szabályozás hátrányai miatt. E hátrányok között említhető a jogi szabályozás merevsége, a nemzeti végrehajtás és az új információs, kommunikációs hálózatok globális terjedése közötti megannyi ellentét, illetve a médiaszektor szereplőinek igen korlátozott „szóhoz jutása”.²³ Mindezekre tekintettel az ipari és a politikai szféra a jogi szabályozástól eltérő sémákat igen ígéretes eszközöknek tekinti a kommunikáció területén észlelhető növekvő ellenőrzési válsággal szemben, amelyet a konvergencia, a globalizáció, a liberalizáció és a gyors technológiai fejlődés eredményez.²⁴ Ugyanakkor a médiaipar szereplőinek aktív szerepvállalása a közérdekű célok érvényesülése érdekében inkább társszabályozáson keresztül kell, hogy megvalósuljon. Ennek indoka, hogy bár az önszabályozás rugalmas rendszer és lehetőséget kínál az éppen aktuálisan felmerülő problémákra történő gyors reagálásra az ipari szereplők szakértelmének kihasználásával, az utóbbi években a szabályozók egyre inkább a társszabályozás felé fordították a figyelmüket. E tendencia oka az önszabályozással összefüggésben felmerülő, a hatékonysággal, az átláthatósággal és az elszámoltathatósággal kapcsolatos aggodalmak. Továbbá kérdésként fogalmazódhat meg, hogy egy önszabályozó szerv valóban felelősen cselekszik-e és képes-e korlátok között tevékenykedni, amely esetleg bevételkieséshez, nézettségvesztéshez vezethet. Mindezek miatt talán nem meglepő a társszabályozás támogatása, mely képes az állami szabályozás negatívumai mellett

²² SAURWEIN, LATZER, 2010, 464.p.

²³ LIEVENS, 2007, 316. p.

²⁴ SAURWEIN, LATZER, 2010, 464.p.

az önszabályozás hátrányai nagy részét is csökkenteni, kiküszöbölni. Ilyetén formán az állami és a szakmai szereplők együttes szabályalkotása számos előnnyel aposztrofálható. Ezek között említendő a rugalmasság, a szabályok jogi rendelkezéseknél egyszerűbb módosítása, a közérdekű érdekek figyelembevétele, az átláthatóság és a felelősségre vonhatóság. Egy jól felépített társszabályozási rendszer az állami szabályozási modellnél könnyebben és gyorsabban tud alkalmazkodni a változó és konvergáló információs és kommunikációs technológiákhoz.²⁵ Mindezek alapján a társszabályozás garantálhatja a leghatékonyabban a kiskorúak védelmét a lehető legtöbb érintett bevonása – ideértve a civilszférát is –, a szakértelmük „kiaknázása” és végső soron az állami kikényszerítés fennmaradása által, amennyiben, mint szabályozási rendszer, alapos, gondos odafigyeléssel kerül kialakításra.²⁶

A társszabályozás más szabályozási sémákkal szembeni számos előnyére és támogatottságára tekintettel, figyelemmel a hazai fejleményekre is, a következőkben egy olyan rendszert kívánok bemutatni, amely az állami és iparági szereplők közös tevékenysége révén, a médiaszolgáltatások tekintetében szabályozandó kérdéseket felelősen rendezve, ténylegesen megvalósíthatja a kiskorúak védelmét.

Társszabályozás: magatartási kódex, szabályozandó területek

A Mttv. az Európai Unió ösztönzésére lefekteti a társszabályozás kereteit a VI. fejezetében, mely alapján a Médiatanács többek között a médiaszolgáltatók szakmai önszabályozó szervezeteivel, alternatív vitarendező fórumaival a törvény céljainak, alapelveinek hatékony megvalósítása, az önkéntes jogkövetés előmozdítása, a médiaigazgatás közhatalmi jogérvényesítési rendszerének rugalmasabbá tétele érdekében együttműködhet. Az együttműködésben résztvevő szervek közigazgatási szerződést kötnek a jogszabályban nem szabályozott, de a médiaigazgatáshoz

²⁵ LIEVENS et al, 2006, 147.p.

²⁶ A társszabályozás kialakításával szemben megkövetelt elvárásokhoz lásd: Lievens et al, 2006, 146.p.

kapcsolódó feladatok ellátása érdekében. E szerződés fontos tartalmi eleme az önszabályozó szervezet által kialakított szakmai, magatartási kódex. Ez tartalmazza az önszabályozó szervezet öngazgatási feladatellátásával kapcsolatos eljárási és garanciális rendelkezéseket, a tagok vonatkozó jogait és kötelezettségeit, a tagok és az önszabályozó szervezet viszonyát, illetve az önszabályozó szervezet által meghozható döntések típusait, rendszerét és azok jogi hatását, továbbá a felhatalmazás tárgyköre által kijelölt tevékenység, szolgáltatás, magatartás végzésére, folytatására vonatkozó szabályokat, feltételeket, illetve követelményeket. Mindebből az következik, hogy a magatartási kódex a társszabályozás fogalmának lényeges eleme, amelyet a „biztonsági hálóként” működő jogszabályi keretek körülvesznek.²⁷

A társszabályozás már említett előnyeire, az esetleges jogviták szakmai szervezeten belüli hatékonyabb kezelésére tekintettel a Médiatanács társszabályozási szerződést kötött a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesületével, a Magyar Lapkiadók Egyesületével és az Önszabályozó Reklámtestülettel, illetve az Elektronikus Műsorszolgáltatók Egyesületével is. Véleményem szerint a Műsorszolgáltatók Egyesületének magatartási kódexe aligha foglalkozik a kiskorúak védelmével, ráadásul az interneten elérhető V-VI. kategóriás médiatartalom esetén egy életkorra vonatkozó kérdéssel kívánja a kiskorúakat távol tartani: Ön elmúlt már 18 éves? Ennek hatékonyságát talán nem kell részletezni.²⁸

Álláspontom szerint a kiskorúak lehető legmagasabb védelme érdekében a következő kérdéskörök rendezése lenne szükséges a lineáris és nem lineáris szolgáltatásokkal összefüggésben.

1. A súlyosan és a valószínűleg ártalmas kategóriák meghatározása. Közös klasszifikációs eljárás a téves besorolások elkerülése érdekében.
2. Hatékony műszaki megoldás biztosítása a súlyosan káros tartalmú lekérhető szolgáltatások távoltartására. A valószínűleg káros tartalmú lekérhető szolgáltatások szabályozása.
3. A médiatudatosság előmozdítása a társadalomban.

²⁷ LIEVENS, 2007, 323.p.

²⁸ Magyar Elektronikus Műsorszolgáltatók Egyesületének Társzabályozási Magatartási Kódexe, 7.§

1. A tartalomszabályozás „megosztását” a szakirodalom is előremutatónak tekinti, mert e kérdéskör rendezése az állami jogalkotás és állami cenzúra veszélye miatt érzékeny, körültekintést megkívánó terület.²⁹ Erre tekintettel a minimálisan implementálandó rendelkezések mellett tág teret kell hagyni a szakmai szabályozásnak, amely lehetőségeit az alábbiakban kívánom bemutatni a hazai fejleményekre is koncentrálva.

Az Mttv. csupán az erőszakra és a szexualitásra utal a tartalmak minősítésekor, nem határozza meg taxatíván a súlyosan káros tartalmakat, azaz amelyek a lineáris szolgáltatásokban nem jelenhetnek meg és a lekérhető szolgáltatásokban is a jogszabályi feltételeknek megfelelően közvetíthetők. Továbbá a törvény nem nevezi meg azokat a valószínűleg káros tartalmakat sem, amelyeket az eltérő korosztályú kiskorúaktól kell távol tartani. Minderre tekintettel a súlyosan és a valószínűleg ártalmas tartalmak részletezése – figyelemmel a Médiatanács 2011. július 20-án megszületett klasszifikációs ajánlására³⁰ – a szakmai és az állami szabályozók közös feladata kell, hogy legyen.

Természetesen lehetetlen a súlyosan ártalmas kategóriák egzakt felsorolása, de a törvénytől pontosabb kör megadható. Hasonlóan az Egyesült Királyság társszabályozó szervének, az Authority for Television On Demand (ATVOD) nem kötelező, iránymutatásként szolgáló dokumentumához,³¹ a magatartási kódex részletes szabályai között idesorolhatók lennének az illegális vagy káros tevékenységet ösztönző, a gyermekeket rendkívüli módon szexuális kontextusban ábrázoló, az erős fizikai vagy szóbeli bántalmazást magukban foglaló tartalmak. Továbbá előrelépés lenne a pornográfia, a pornográf tartalom, illetve az erőszak és típusai közelebbi meghatározása.

A valószínűleg káros tartalmak differenciált megközelítést igényelnek a 18 éven aluli korosztály eltérő érettségi, fejlettségi szintje miatt. Ezért a médiaszolgáltatóknak vállalniuk kell, hogy az általuk nyújtott szolgáltatásokat gondosan minősítik és információt adnak a nézőknek, hogy mely kategóriában milyen tartalommal találkozhatnak. Ezzel biztosítható lenne, hogy a fogyasztók, a szülők tájékozott döntést hozzanak a tekintetben, hogy hozzáférést engednek-e egy tartalomhoz gyermekük számára vagy sem.

²⁹ LIEVENS et al, 2006, 148.p.

³⁰ A médiatartalmak korhatár-besorolásánál irányadó szempontokra, az egyes műsorszámok közzététele előtt és közben alkalmazható jelzésekre, illetve a minősítés közlésének módjára vonatkozó jogalkalmazási gyakorlat elvi szempontjai.

³¹ Rules & Guidance, Statutory Rules and Non-Binding Guidance for Providers of On-Demand Programme Services (ODPS), 11-13.p.

Meglátásom szerint a tartalmak pontos minősítését szolgálná, ha a Médiatanács és a médiaszolgáltatók társszabályozás keretében megfogalmazott feladatai, tevékenységei között szerepelne, hogy a tartalmak besorolását valamilyen szinten, akár csak utólagos jóváhagyás keretében, de együtt végzik. Habár a Mttv. lehetőséget ad a médiaszolgáltatóknak, hogy díjfizetés ellenében kérjék, hogy a Médiatanács hozzon határozatot a besorolásról,³² a gyakorlatban igen gyakori téves klasszifikáció és emiatt kiszabott büntetések miatt indokolt lenne e rendelkezésnek „másként működni” tényleges együttműködés keretében.

Véleményem szerint a fentebb leírtak megvalósítása kiemelten szükséges lenne, hogy a tartalomminősítés valóban betölthesse fontos szerepét a kiskorúak káros tartalmakkal szembeni védelme területén.³³ Meglátásom szerint a vázolt javaslatok gyakorlatban történő alkalmazása esetén valóban hatékony klasszifikációs eljárásról beszélhetnénk, amely a megbízható és következetes információk révén növeli az átláthatóságot és a nézők számára fontos hozzáadott értéket tartalmaz.³⁴ Miután a tartalomminősítés nem végezhető önszabályozás keretében a kontextuális tényezők - mint például az ellentétes érdekek - miatt, a klasszifikáció „sikere” valójában attól függ, hogy megvalósul-e a társszabályozás, melyben meghatározásra kerül a klasszifikációs rendszer és az ipar is vállalja annak alkalmazását.³⁵

2. Az Irányelv alapján a nemzeti szabályozó-hatóságokon múlik, hogy milyen eszközökkel valósítják meg a lekérhető szolgáltatásokban rejlő súlyosan káros tartalmak kiskorúaktól való távoltartását. Számos lehetőségre hívja fel a figyelmet az Európai Parlament már említett 2006-os ajánlása³⁶, de hazánkban is megszületett a Mttv. által is megkívánt hatékony műszaki megoldásokkal kapcsolatos ajánlás. Mindezeknek követendő iránymutatásként kellene szolgálniuk, hiszen releváns információkkal kívánják előmozdítani a kiskorúak védelmét. A lehetőségeket áttekintve véleményem szerint a 18 éven felülieknek szánt lekérhető

³² Mttv. 9.§ (9)

³³ LIEVENS et al, 2006, 144.p.

³⁴ SAURWEIN and LATZER, 2010, 471. p.

³⁵ SAURWEIN and LATZER, 2010, 474., 479.p.

³⁶ Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2006. december 20.) a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról az európai audiovizuális és on-line információs szolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben

szolgáltatások kiskorúaktól való távontartása érdekében hatékony megoldás lehet az életkor verifikáción alapuló rendszer, amely kizárólag a felnőtt kor igazolása esetén engedi a hozzáférést. Az igazolásnak mindenképp megbízható adatokon kell alapulnia. Így megfelelő lehet például a felnőttek számára kiállított bankkártyával való rendelkezés bizonyítása, ahogy a már említett ATVOD is ajánlja iránymutatásaiban.³⁷

Habár a lekérhető szolgáltatások esetében a kiskorúakat a súlyosan károsító tartalmaktól kell mindenképp „távol tartani” és az egyéb tartalmak szabályozására a tagállam szabad kezet kap³⁸, véleményem szerint a lekérhető szolgáltatásokat nyújtó médiaszolgáltatóknak a valószínűleg káros tartalmak tekintetében is vállalniuk kellene, hogy, amennyiben a szülők, a felnőtt fogyasztói réteg igényli, hatékony műszaki megoldást biztosítsanak ezek távontartása érdekében is. Ennek fontossága abban gyökerezik, hogy, amennyiben a valószínűleg káros tartalmú lekérhető szolgáltatások korlátozás nélkül hozzáférhetőek, abban az esetben a kiskorúak, akár szülői felügyelet nélkül is, bármikor megtekinthetnek olyan műsorszámokat, amelyeket nem vagy nem megfelelően értenek meg. Miután a kiskorúak nem minden esetben képesek kiválasztani a valóban nekik való tartalmat, a szolgáltatóknak igény esetén, a szülői ellenőrzés megkönnyítése érdekében az ilyen tartalmakhoz való hozzáférés korlátozására is biztosítaniuk kellene a hatékony műszaki megoldás igénybevételének lehetőségét. Így megoldódhatna az a szabályozói dilemma, hogy miként teremthető meg az egyensúly a védelem egy érvényesíthető, minimális szintje iránti igény és a felhasználói kontrol elmélete között, amely az új média középpontjában áll.³⁹

3. Mindennapjaink során hírek, információk sokaságával, a legkülönbébb médiatartalmakkal találkozhatunk. Az audiovizuális médiaszolgáltatásokból ránk zúduló kommunikációs üzenetek, plurális vélemények és az eltérő kulturális értékek megfelelő megértése nélkül nem képes a fogyasztói társadalom a digitális média lehetőségeit kihasználni és csökkenteni az azokból eredő kockázatot.⁴⁰ Ezért az Irányelv is célként tűzi ki, hogy „a

³⁷ Rules & Guidance, Statutory Rules and Non-Binding Guidance for Providers of On-Demand Programme Services (ODPS), 13.p.

³⁸ GELLÉN, 2010, 6.p.

³⁹ GEACH, 2008, 6.p.

⁴⁰ POLYÁK, 2008, 71.p.

médiatudatosság fejlesztését a társadalom valamennyi szegmensében elő kell mozdítani, és a haladást szorosan figyelemmel kell kísérni”⁴¹ A Direktíva maga is definiálja a médiatudatosságot (a), felsorolja a tudatos médiafogyasztó képességeit (b) és intézkedéseket ajánl a 2006-os ajánlás alapján⁴² ennek előmozdítására(c).

- a) „A médiatudatosság olyan készségeket, ismereteket és értelmezési képességeket jelent, amelyek alapján a fogyasztók hatékonyan és biztonságosan tudják használni a médiát.”⁴³
- b) Ezek a képességek többek között:
- tájékozott választási képesség,
 - a tartalom és a szolgáltatás jellegének megértése,
 - az új kommunikációs technológiák adta lehetőségek hasznosításának képessége,
 - a káros vagy sértő anyagoktól való tartózkodás.
- c) Ezen intézkedések lehetnek:
- a tanárok és a nevelők további képzése
 - külön internetképzés gyermekek számára egész fiatal kortól, a szülők számára látogatható órákkal
 - iskolai tanterv részét képező integrált oktatási megközelítés
 - állampolgárokat célzó nemzeti kampányok minden kommunikációs média bevonásával.

Elsősorban a Bizottságra és a tagállamokra hárul azon programoknak a megszervezése és kivitelezése, amelyek elősegítik az egész társadalomban a megfelelő médiaismeret létrejöttét és annak folyamatos fejlesztését, hogy a fogyasztók a média kibővült tartalmát kritikusan értékeljék és a manipulatív hatásokat kiszűrjék. Az államok ezen sajátos médiafogyasztó-védelmen keresztül szerepet vállalnak, illetve kellene vállalniuk a tudatos médiafogyasztás kialakítása érdekében. A szakemberek a felsorolt intézkedésekkel „a korábbi, közlési tilalmakon és korlátokon alapuló szabályozási megoldások helyett, illetve azok kiegészítéseként a felhasználói készségek erősítésével”⁴⁴ tehetnek eleget a Bizottság által rájuk rótt feladatnak. Ennek megfelelően maguknak a médiaszolgáltatóknak is aktívan részt kell venniük a

⁴¹ Irányelv, Preambulum (47)

⁴² 2006-os ajánlás II. MELLÉKLET

⁴³ Irányelv, Preambulum (47)

⁴⁴ POLYÁK, 2008, 71.p.

médiatudatosság elterjesztésében. Miután ők rendelkeznek a lehető legtöbb információval az általuk nyújtott szolgáltatásokról, társszabályozás keretén belül vállalniuk kellene gyermekeknek szóló, általuk értelmezhető műsorok készítését, ezek gyermekműsorok előtti és utáni vetítését. Ezen műsorokon keresztül kellene megismertetniük a fiatalokkal a média szerepét, a különböző tömegkommunikációs eszközök közötti különbséget, a műsorok során használt hang- és képeffektusokat, a média egyénre és társadalomra gyakorolt hatását, a kereskedelmi közlemények jellegét és célját, a hírek „olvasását”, az egyes műfajok közötti eltéréseket és a minőségi tartalom felismerését. Továbbá a szolgáltatóknak elő kellene mozdítaniuk a gyermekek audiovizuális gyártási képességeit a film- és egyéb tartalmak készítésének, a szöveggönyvírásnak és a technikai feladatoknak a megismertetésével. Mindemellett a sérülékeny médiafogyasztói csoport érdekében a szülők audiovizuális médiával kapcsolatos ismeretei bővítését is célul kellene tűzniük, különösen a klasszifikációval, a kiskorúakat távol tartó hatékony műszaki megoldással összefüggésben.

Zárszó

Az audiovizuális médiaszolgáltatás számos típusa, azok tartalmának változatossága és új terjesztési módjaik kihívásokat generálnak a jogi szabályozás számára, különösen a fogyasztók, a kiskorú médiafogyasztók védelme területén. E kihívások megoldása érdekében az állami szabályozóknak be kell vonniuk a médiaszektor szereplőit a szabályozási folyamatokba, de a szakma természetesen önként is vállalhat kötelezettségeket. Az így kialakult társ-, illetve önszabályozás különösen a kiskorúak médiaszolgáltatások káros hatásaival szembeni védelme érdekében fontosak. E cél elsősorban társszabályozás alkalmazásával biztosítható annak számos, a fentiekben is bemutatott előnye miatt. Tehát az Európai Unió Audiovizuális Médiaszolgáltatásokról szóló Irányelvének kötelezően implementálandó, a tanulmány által is vizsgált rendelkezései a védelem érdekében nem elengedőek, a minimális szabályokon túl szükséges egyéb kérdésköröket is rendezni, annak érdekében, hogy

a kiskorúak ártalmas tartalmaktól való távoltartása, a média káros hatásaival szembeni védelme valóban megvalósuljon.

Summary

In connection with the audiovisual media services, the alternative regulatory schemes are supported by the experts of the European Union in order to ensure high level consumer protection and achieve public interest purposes. Latter includes the protection of minors against harmful effects of the media services. This aim makes necessary to apply particularly co-regulation in new media environment because of its several advantages.

Taking into consideration above mentioned, Paper wishes to present the provisions on linear and non-linear services of Audiovisual Media Services Directive that were adopted in order to protect minors. Furthermore the Paper focuses on their implementation in Hungary and tries to address several questions to be regulated within co-regulatory scheme that could provide preventing underages from seriously and likely harmful media contents.

Felhasznált irodalom

Geach, 2008: Geach Neal, "Converging Regulation for Convergent Media: an overview of the Audiovisual Media Services Directive", *Journal of Information, Law & Technology* 2008(1), http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2008_1/geach

Gellén, 2009: Gellén Klára: Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv implementációja és az 1996. évi I. törvény. In: *Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet*. Budapest, 2009. december, 43. szám. 43.p.

Gellén, 2010: Gellén Klára: Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv főbb intézményei a tagállami jogalkotó implementációs mozgásterében. *Infokommunikáció és Jog*, 2010. február. 3-8. p.

Lievens, 2007: Eva Lievens: Protecting children in the new media environment: Rising to the regulatory challenge? *Telematics and informatics* 24, 2007, 315-330. p.

Lievens et al, 2006: Eva Lievens, Jos Dumortier and Patrick S. Ryan: The Co-regulation of Minors in New Media: A European Approach to Co-regulation, *UC Davis Journal of Juvenile Law & Policy*, Vol. 10:1, 97-152.p.

Polyák, 2008: Polyák Gábor: A médiarendszer kialakítása. A piacra lépés és a hozzáférés alkotmányjogi, közösségi jogi és összehasonlító jogi elemzése. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008. 415.p

Saurwein and Latzer, 2010: Saurwein, Florian and Latzer, Michael: 'Regulatory Choice in Communications: The Case of Content-Rating Schemes in the Audiovisual Industry'. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 2010, 54: 3, 463-484. p.

Felhasznált jogszabályok

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2010/13/EU IRÁNYELVE (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv)
2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról

Egyéb felhasznált források

Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2006. december 20.) a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról az európai audiovizuális és on-line információs szolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben

A médiatartalmak korhatár-besorolásánál irányadó szempontokra, az egyes műsorszámok közzététele előtt és közben alkalmazható jelzésekre, illetve a minősítés közlésének módjára vonatkozó jogalkalmazási gyakorlat elvi szempontjai.

A Médiatanács a társszabályozásról egyeztetet.
http://www.mediatanacs.hu/hirek.php?hir_id=628 (2011.07.13.)

C – 89/04. sz. Mediakabel BV kontra Commissariaat voor de MEDIA ügy (EBHT 2005. I-4891. P.)

Hat éven aluliak számára nem ajánlott.
http://www.mediatanacs.hu/hirek.php?hir_id=652 (2011.07.13.)

Magyar Elektronikus Műsorszolgáltatók Egyesületének Társzabályozási Magatartási Kódexe

Rules & Guidance, Statutory Rules and Non-Binding Guidance for Providers of On-Demand Programme Services (ODPS)